

France Planina

POZDRAVNI GOVOR PRED PREDSTAVO LOŠKEGA PASIJONA 1937 V PRIREDBI PROSV. DRUŠTVA

Rokopis iz arhiva (SI ZAL, ŠKL 288 F. Planina)

Ob raziskovanju zapuščine prof. Franceta Planine, ki se nahaja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota Škofja Loka, sem naletela na zanimiv rokopis pozdravnega govora, ki ga je imenovani profesor namenil gledalcem in igralcem predstave Škofjeloškega pasijona leta 1937. Leto pred tem je po skoraj 170 letih od zadnje uprizoritve igra ponovno zaživela. Ne sicer na loških ulicah, kakor je bilo to prvotno, pač pa na prizorišču za novo zgrajeno šolo, o čemer smo v Pasijonskih doneskih že pisali.¹ Uprizoritev so pripravili loška in starološka župnija ter Prosvetno društvo, priredil pa ga je dr. Tine Debeljak. Uprizoritvi leta 1936 in 1937 sta imeli velik vpliv pri vpisu Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva 1. decembra 2016.

Pričujoči pozdravni govor moramo razumeti skozi oči tedanjega stanja raziskav Škofjeloškega pasijona in se zavedati, da prof. Planina govori pod vplivom tedanje literarne zgodovine, ki v religioznih besedilih našega starejšega slovstva ni videla literarne vrednosti, ampak le jezikovno in splošno kulturno. Prof. Planina izrecno pravi, da Škofjeloški pasijon ni umetniško delo, ampak predvsem duhovno, religiozno. Danes ga v tem pogledu dojemamo drugače: res je predvsem duhovno besedilo, toda to ni nikakor v nasprotju z literarnim učinkovanjem besedila, z njegovo baročno umetniško oblikovanostjo. Škofjeloški pasijon danes nagovarja bralca in gledalca z obema razsežnostma hkrati in celovito, umetniško in duhovno plat lahko ločimo le abstraktno.²

¹ Debeljak, T. Škofjeloška pasijonske procesija in razvoj pasijonskih iger sploh. *Pasijonski doneski* 2009, str. 95-100. in Planina, F. Škofjeloški pasijon 1936. *Pasijonski doneski* 11/2016, str. 105-114.

² Z uredniško besedo je prispevek opremila Helena Janežič.

Dragi gostje!

Mnogo pasijonov je bilo že igranih po naših krajih v zadnjih desetletjih. Škofjeloški pasijon, kateremu boste nocoj priča, je pa posebnost in se od vseh ostalih pasijonov loči v dveh stvareh: prva njegova posebnost je njegova zgodovinska važnost; druga posebnost pa je njegova svojevrstna oblika procesije in značilni pridigarski ton. Da boste z večjim razumevanjem presodili pomen prireditve, mi dovolite, da spregovorim nekaj besed o teh dveh posebnostih.

Loški pasijon je star 216 let in je najstarejša igra v slovenskem jeziku. Takratni loški glavar baron pl. Ecker je prosil loške kapucine, naj bi tudi oni priredili igro trpljenja kakor so jo v nemškem jeziku prirejali njihovi sobratje v Ljubljani. Kapucinski samostan je nato dobil od ljubljanskih kapucinov nemško besedilo, obsegajoče nad 1000 verzov. P. Romuald, ki mu je bilo naloženo pripraviti pasijon, je nemški tekst prevedel v slovenščino. To je bilo leta 1721. Od tedaj se je vsako leto na veliki petek pomikala od kapucinske cerkve čez zidani most in po mestnih ulicah procesija, v kateri so posamezne skupine predstavljale prizore Kristusovega trpljenja. To se je ponavljalo skoro 50 let. Zadnjikrat se je tak pasijon vršil l. 1768. Od takrat pa je rokopis slovenskega pasijona ležal pozabljen v loškem kapucinskem samostanu. Pred 40 leti je kranjski dekan in zgodovinar Koblar spet opozoril na te davne igre. Nato je dr. Mantuani, ravnatelj ljubljanskega muzeja, prišel brskati v knjižnico kapucinskega samostana in tam našel stari rokopis. Ko so si lansko leto loški obrtniki zamislili, da bi poleg svoje razstave pokazali obiskovalcem tudi kaj svojevrstnega, česar drugi kraji nimajo, so se spomnili na davni pasijon. Na njihovo prošnjo je naš dr. Tine Debeljak priredil pasijon prav po starem rokopisu in jih poučil o načinu takratnega predstavljanja. Že lani je prišlo pasijon gledat okrog 5.000 ljudi. Da ne bi ta zgodovinska redkost spet utonila v pozabljenje, sta se letos odločili loška in starološka župnija, da vam spet kažeta to najstarejšo slovensko igro, ki je v Loki nastala in upamo, da bo v Loki še rasla in živela.

Druga značilnost škofjeloškega pasijona je ta, da ni bil navadna gledališka predstava, ampak je bil neka posebna nabožna procesija velikega petka. Pred 200 leti so imeli ljudje trdnjše živce kot jih imamo danes. Ni jim zadostovala samo beseda o Kristusovem trpljenju. Treba jim je bilo tudi nazorno pokazati, kako je trpel naš Gospod za nas in kako ga vedno žali naš greh. Da so verniku to doumeli in čutili, zato je bila prirejena pasijonska procesija. V njej so na vozovih vozili ali na posebnih nosilih nosili žive slike skozi mesto. Predstavljalci živih slik so vsakokrat, ko se je procesija ustavila, recitali besedilo gledalcem, ki so bili zbrani po ulicah. Z besedami so trkali na srca gledalcev in jih opominjali, naj opuste greh in začno boljše življenje. To ni bila igra v današnjem pomenu. Bila je živa pridiga, ki z besedo in dejanjem slika poslušalcu Kristusovo trpljenje in grešnikovo krivdo.

Da bi še danes priredili tako procesijo po mestnih ulicah z vozovi in nosili, bi bilo zelo težko. Zato so si prireditelji pomagali na ta način, da so vam tule predstavili starinski mestni trg. Akademsko slikarico gdč. Remčeva ga je sestavila iz najznačilnejših loških hiš, kakršne so bile še pred nedavnim časom. Med njimi spoznate mestno hišo po grbu, obdanem s »kolesom sreče«, ki je bilo tiste čase zares naslikano na pročelju. Kakor se kolo suče, tako potiska usoda enega oblastnika navzgor drugega navzdol; eden je na vrhu, na oblasti, drugi pa leži že pomendran pod kolesom. Ves pasijon se izvrši v procesiji tako, da skupine za posamezne prizore prihajajo skozi mestna vrata mimo vas, pred vami pa igrajo in recitirajo staro besedilo, kakor se je to zgodilo pred poslušalci na mestnem trgu pred 200 leti. Najprej nastopijo cerkovnik, mestni stražnik in osebje kapucinske procesije. Odigrajo se prizori predigre, med katerimi nas na stare čase spominja nastop loških cehov. Peki, kovači in usnarji prinesejo svoje cehovske skrinjice in podobe in tvorijo spremstvo angelov, ki nosijo znake trpljenja.

Ni to umetniški nastop in tudi ne zabava. Je pa zgodovinska zanimivost v primerni starinski obliki z značilnim religioznim značajem. Naš pasijon je sveta izpoved vernosti, namenjena vernemu ljudstvu.

Da ga gledate v razpoloženju pobožnega vernika, to je želja prirediteljev, ki vas v tem pričakovanju iskreno pozdravljajo.

[France Planina]